

ב"ה

פרשת שופטים

ככל אשר יורוך
דברים יז, יג.

בטל הטעם בטלה הגזרה

בהמשך להמדובר בהתוועדות די"ט כסל^[1] בנוגע להגזירה שהיתה בשעתה נגד לימוד החסידות, שכיון שנתפרש בשעתו טעם הגזירה, אזי כשבטל הטעם, בטלה הגזירה: שאלו אצלי: היכן המקור לדין זה, שגזרה שנתפרש טעמה, כשבטל הטעם בטלה הגזירה?

והמענה לזה: איתא בגמרא^[2] "כי גזרי גזירתא במערבא לא מגלו טעמא עד תריסר ירחי שתא, דלמא איכא איניש דלא סבירא לן (דלית ליה ההוא טעמא ולא בדיל מיניה^[3]) ואתי לזלזולי בה", "אבל השתא דלא מגלו טעמא דמלתא, בדלי מיניה כולי עלמא, דסברי קמו רבנן במלתא דאתי מיניה חורבא, ואנן הוא דלא בקיאינן בטעמא"^[4] (מה שאין כן לאחר שנים עשר חודש, שכבר נודע ונתפרסם ונקבע האיסור, מודיעים הטעם^[5]).

ובהמשך הסוגיא^[6] מצינו ש"אין גוזרין גזירה על הציבור אלא אם כן רוב ציבור יכולין לעמוד בה", שבזה נכלל גם שרוב ציבור מקבלים גזירה זו, מה שאין כן כש"פקפקו העם בה ולא פשטה ברוב הקהל, הרי זו בטלה"^[7] (כלומר, שבטלה גם עבור המיעוט שקיבלוה).

וכיון שכן, הרי, כאשר גוזרים גזירה ומגלים הטעם מיד (קודם שיוודע ויקבע האיסור) – הרי זה יכול להיות באחד משני האופנים: (א) בגלל הוודאות שגזירה זו תתקבל ותתפשט בציבור ללא עוררין, כך, שאין לחשוש דלמא איכא איניש דלית ליה ההוא טעמא, (ב) להיפך: בגלל הספק שנסתפקו חכמים אם תתקבל הגזירה ברוב הציבור או שיפקפקו העם בה, שלכן, פירסמו מלכתחילה את טעם הגזירה, כדי לבחון אם טעם הגזירה מתקבל אצל רוב הציבור, כך, שהגזירה היא מלכתחילה על הספק.

ומזה באים להחילוק האמור בין שני האופנים בגזירות: כאשר בית-דין גוזר גזירה ואינו מגלה הטעם (עד שיוודע ויקבע האיסור), כדי שאֵלה שטעם הגזירה לא יתקבל אצלם לא יבואו לזלזל בהגזירה - כיון שרצון

הבית-דין שהגזירה תהיה בקיומה בכל האופנים, גם אם ישנם כאלה שהטעם לא מתקבל אצלם (שלכן לא גילו הטעם), אזי גם כאשר הטעם פְּטֵל, נשאר הגזירה בקיומה, ואינה יכולה להִפְטֵל אלא על ידי בית-דין שגדול ממנו^[8].

אבל כאשר בית-דין גוזר גזירה ומגלה מיד הטעם ולאחר זמן נתברר שהטעם פְּטֵל - כיון שלכתחילה גילו הטעם בגלל הספק אם יתקבל טעם הגזירה^[9], אזי כשפְּטֵל הטעם פְּטֵל הגזירה, כיון שמלכתחילה היתה הגזירה על הספק, ובאופן כזה (כשפְּטֵל הטעם) לא גזרו מלכתחילה^[10].

ועל דרך זה בנוגע לעניננו - הגזירה שגזרו מתנגדים על חסידים: ובהקדם פתגם כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר^[11] בנוגע להשמות "חסידים" ו"מתנגדים", שלכאורה היו המתנגדים צריכים לקרוא לחסידים בשם מתנגדים, שהרי הבעל שם טוב וההולכים אחריו הם אלה שחידשו שיטה חדשה בניגוד לדרך הישנה שהיתה מקובלת עד אז, ואילו השאר רק המשיכו בדרך הישנה כמקודם, כך, שלכאורה לא היו ראויים להקרא בשם מתנגדים, כיון שאין ענינם ניגוד, ענין של שלילה? - אלא, כך נקבע על פי ההשגחה העליונה, שהם עצמם קראו לאלה ההולכים בשיטת הבעל שם טוב בשם "חסידים", ענין של חיוב, ולעצמם קראו בשם "מתנגדים", ענין של שלילה, שאין בו תיקון ובנין, אלא הירוס וחורבן.

ובהתאם לכך נקבע גם על פי ההשגחה העליונה שהגזירה שגזרו על חסידים היתה באופן שמלכתחילה גילו את טעם הגזירה, מבלי להמתין שנים עשר חודש (שאז נשאר הגזירה בקיומה גם לאחר שפְּטֵל הטעם), היינו, שקיומה של הגזירה תלוי בהטעם, ובמילא, כשבטל הטעם בטלה הגזירה.

זאת ועוד: קיומה של גזירה (גם כאשר לא גילו תיכף טעם הגזירה) תלוי גם בכך שהיא בכל ישראל, כל בני ישראל, ובכל העולם כולו, מה שאין כן גזירה שהיא במקומות (וסוגים) מסויימים בלבד, ויש מקומות (וסוגים) שבהם לא גזרו (כיון שבהם לא שייך טעם הגזירה), אזי כשבטל הטעם בטלה הגזירה, כמו במקומות שלא גזרו מלכתחילה^[12].

ובנידון דידן - הגזירה על שיטת החסידות לא היתה בכל המדינות, ולא על כל בני ישראל, כי אם על חלק בלבד, שכן, בארצות המזרח לא היתה הגזירה, וגם לא על אלה שהגיעו לשנת הארבעים^[13], הגזירה היתה רק על אלה שלא הגיעו לשנת הארבעים, ובמדינות מסויימות בלבד, שבהם חששו מדברים חדשים שעוללים

לגרום תוצאות בלתי-רצויות, כפי שכבר אירע במדינות אלה בדור שלפני זה.

וכיון שכן, הרי, כשבטל הטעם, בטלה הגזירה גם באותם מקומות שבהם היתה הגזירה, שנעשים גם הם כמו אותם מקומות שבהם לא נגזרה הגזירה מלכתחילה.

ועוד ענין עיקרי בכל הנזכר לעיל: האמור לעיל בנוגע לשני טעמים לביטול הגזירה (שגילו מיד טעם הגזירה, ומלכתחילה לא היתה בכל המקומות) הרי זה גם כאשר בשעתו היה טעם הגזירה אמיתי (באותו זמן ובאותו מקום שבו נגזרה הגזירה), אלא שלאחר זמן בטל הטעם.

אבל בנדון דידן - מלכתחילה (בשעת הגזירה) לא היה הטעם אמיתי, ובמילא, היתה הגזירה בטעות^[14], הרי בודאי שכאשר רואים שהטעם אינו אמיתי, אין מקום לגזירה זו שמלכתחילה היתה בטעות.

ואין לתמוה איך יתכן שפלוגי בן פלוני, גדול בישראל, יעשה טעות?! - שהרי מצינו בכמה וכמה מקומות בש"ס^[15] אודות גדולי האמוראים שהכריזו "דברים שאמרתי לכם טעות הם בידי", ועל דרך זה מצינו אפילו במשה רבינו ש"בא^[16] לכלל כעס בא לכלל טעות"^[17].

שיחת ש"פ וישב, כ"ג כסלו, מבה"ח טבת, רשימת השומעים בלתי מוגה תו"מ ה'תשי"ב ח"א ע' 221.

[1] ס"ד ואילך (לעיל ע' 190 ואילך).

[2] ע"ז לה, א.

[3] פרש"י שם.

[4] פרש"י שם.

[5] פיהמ"ש להרמב"ם ע"ז פ"ב מ"ד.

[6] שם לו, סע"א.

[7] רמב"ם הל' ממרים פ"ב ה"ו. וראה כס"מ שם (שמקורו של הרמב"ם מהא דלא מגלו טעמא כו').

[8] רמב"ם שם ה"ב.

[9] שהרי בנדו"ז, שלאחר זמן נתברר שהטעם בטל, לא שייך לומר שזהו בגלל הוודאות שיתקבל הטעם, כפשוטו.

[10] ראה יד המלך פ"ט מהל' גירושין הכ"א - הובא בפתחי תשובה אה"ע סקמ"ה סק"ט.

[11] אגרות-קודש שלו ח"ח ע' תקד. וראה גם סה"ש תש"א ע' 32.

[12] ראה תוספת שבת או"ח סש"ג סקל"ו - הובא בשו"ת שואל ומשיב ח"א סקי"א.

[13] ראה ש"ך יו"ד סרמ"ו סק"ו (בסופו). ועוד.

[14] ראה "כרם חב"ד" (כפ"ח, תשנ"ב) גליון 4 ח"א ע' 182 ואילך.

[15] ראה (לדוגמא) שבת סג, ב. וש"נ.

[16] ספרי ופרש"י מטות לא, כא.

[17] ולהעיר, שיש גם טעות שמביאה תועלת, כמו, הטעות של יצחק שחשב על יעקב שהוא עשו, שע"ז קיבל יעקב את הברכות, "בא אחיך במרמה ויקח ברכתך" (תולדות כז, לה. וראה גם תורת מנחם - התועדויות ח"ב ע' 222. וש"נ).

פרויקט זו נוסד בימי השבעה לזכרון ולעיני הרב גבריאל נח זוגתו רבקה הי"ד
- שלוחי כ"ק אדמו"ר במומבאי, אינדיא

נדפס ומופץ ע"י הרה"ח ר' שלמה לרר ומשפחתו שיחיו
שלמה נחמ"ה, צביה זלאטע רייזל, שמואל, מנחם מענדל, ישראל אריה לייב, יוסף יצחק,
שניאור זלמן, חיה מושקא, אברהם דוד, אהרן, חנה